

Informatie van Piet de Baar

Noot 1

Notities van het gesprek van Gera Breebaart en Philip Everts met Piet de Baar, september 2012, over het pand Breestraat 79 hoek Diefsteeg, pand van de ABN AMRO.

Piet de Baar: (leest het stukje uit het Leids Jaarboekje 1985 over de Blauwe Hoed): In het Leids Jaarboekje komt Zwanenburg dus ook met een verhaal over ‘oranje hoed’; dat hangt dus wel boven de markt, maar waarschijnlijk weet niemand het fijne ervan. 1652 in combinatie met oranje is natuurlijk een beetje tricky. De Oranjes waren net uitgestorven, op een knulletje van babyleeftijd na.

Philip: Was dat het Kind van Staat?

Piet de Baar: Een kind van Staat, toen nog niet, maar later wel. We hadden een Stadhoudersloos Tijdperk, het was toen zeer de vraag of dat kind wel een beetje leeftijd zou bereiken. Natuurlijk, de Oranjes waren hot, zéker in de lagere kringen. Als de Hollandse Oranjes uitstierven waren er in Friesland nog een stel; dan moesten die het eventueel maar overnemen. Oranje was zeker in de van oudsher ietwat anti-Oranje steden volstrekt uit, met Amsterdam voorop. Maar in het verleden was er, omdat Amsterdam zich vaak breed maakte en een aantal andere steden in de Staten van Holland dat niet echt lustten vaak een soort van tweestrijd. Niet dat je kunt zeggen dat dat ging om conservatief of vooruitstrevend, nee, helemaal niet. Het ging om pro-Oranje of anti-Oranje. Pro stadhouderschap of anti stadhouderschap. Pro héle grote zelfstandigheid van de steden of toch iets meer gemeenschappelijk regelen via de Staten. Omdat Amsterdam bijna altijd zwaar anti-Prins was, was Leiden, als aanvoerder van de andere steden, als tweede stad van Holland met nog een stel andere steden daardoor dus a.h.w. gedwongen om erg pro Oranje te zijn. Terwijl dat hen misschien helemaal niet zo uitkwam, maar ja, ze moesten wel, omdat ze Amsterdam dwars wilden zitten.

Maar juist in 1652 was dat natuurlijk een beetje moeilijk. De Oranjes zouden naar het Prinsenhof kunnen komen. Willem III kwam in Leiden studeren toen hij 9 of 10 jaar oud was. Het Prinsenhof is nog een aantal jaren daarna blijven bestaan, zij het dan leeg of met huurders of zo. Dan wordt het Eeuwig Edict helemaal afgeschaft. Maar in Leiden blijft nog steeds een heel brede groepering hartstikke pró Prins. Om maar eens één ding te noemen: in 1645 vindt een stadsuitbreiding plaats en hoe noemen ze de voornaamste gracht daar (afgezien natuurlijk van de Herengracht, maar dat is een ander verhaal): de Oranjegracht! En dat was niet omdat ze ook nog een rode en een bruine gracht hadden, nee, het was duidelijk daarvoor. Dus kortom: de sympathie met de Oranjes is in Leiden nooit echt weg geweest. En de eigenaar van dit pand zou best een fanatieke Oranjeklant geweest kunnen zijn.

Philip: die hoeden, verwijzen die niet naar een gilde of veem? In Amsterdam heb je het Roodhoeden- en Blauwhoedenveem.

Piet de Baar: In Leiden heb je die vemen niet gehad; we hadden überhaupt geen vemen. Wel bierdragers en dat soort sjouwers, maar die waren niet qua kleur onderverdeeld. Dat is typisch Amsterdams.

Philip: dus die Blauwe Hoed verwijst niet daarnaar.

Piet de Baar: Nee. Een kroon erboven, betekent dat dat het een gildehuis is? Nee, dat betekent het níet, het betekent haast het tegendeel. Gilden hebben geen kroon nodig. Goede wijn behoeft ook geen krans.

Waarom noem je een pand zoals je het noemt? Bijvoorbeeld: een pand heeft al een naam en jij koopt het. En jij zegt: die naam accepteer ik niet en je zorgt voor een andere naam. Eventueel haal je de gevelsteen eruit. En je zet er je eigen gevelsteen in, met dezelfde maten, en ingehakt de nieuwe naam. Zodat na verloop van tijd iedereen zegt: o ja, dát pand, maar heel vroeger heette het anders.

Kortom: het pand kan al voor 1600 de Blauwe Hoed of de Oranje Hoed geheten hebben. Willem van Oranje was stadhouder van Holland en Zeeland al vanaf 1559... dus vanaf dat moment was Oranje in combinatie met hele hoge piefen een ijzersterke. Dus je had altijd fans van de Oranjes. Toen al kan de connotatie oranje met het geslacht Oranje van doen gehad hebben. Met geel of met bruin of noem maar op heb je dat gewoon niet.

Maar goed, dat betekent in dit geval: de hele zaak uitzoeken zo ver als maar kan. Daar zijn een aantal systemen voor.

Alle panden die een naam hadden rond 1600 zijn geboekstaafd in het zogenoemd Oud-Belastingboek. Dat boek staat op microfiche, dus dat kun je zo bekijken. Het is ook gescand, dus dat komt t.z.t. ook op de website. Dan hoef je niet eens meer naar het archief, dan kun je het ook thuis bekijken. Als je tenminste dat abracadabra kunt lezen, want dat is een verhaal apart. Maar goed, ik heb mijn hele leven niet anders gedaan, dus ik weet hoe het gaat. Als het pand al in 1600 De Blauwe Hoed heette, dan weten we zeker hoe het zit. In het Oud-Belastingboek heeft ieder huis zijn eigen bladzijde. In het begin volgde het de vaste loopvolgorde binnen een bon (een wijk) en dan zie je pand na pand na pand. Je begint bijvoorbeeld bij het pand waar de muziekwinkel in zit, dan loop je langs Kooyker en komt dan uit bij het pand op de hoek van de Diefsteeg. Dat kun je heel goed zien omdat er dan staat: hier wordt de Diefsteeg overgesprongen. Je kunt dus heel snel vaststellen: dit is dit pand en dat is dat pand.

Daarnaast bestaat er een doos op de studiezaal met het opschrift Huisnamen en Herbergnamen. Daar zit dus echt rotzooi in, maar wel heerlijke rotzooi, want het komt uit allerlei bronnen. Vroegere archivarissen hadden een stuk in handen of een boek en lazen op bladzijde zoveel: het pand genaamd zus en zo, in die en die steeg, of in de Breestraat op de hoek van de Diefsteeg... Nou, daar hebben ze keurig netjes een fiche van gemaakt en dat zit nu gewoon in een systeem. Wel een moeilijk systeem, want is het de Blauwe Hoed of de Gekroonde Blauwe Hoed, enzovoort. Even wat zoekwerk en dan komt er wel wat uit.

Als je overweegt ooit een boekje te maken over namen van panden, dan hoor je eigenlijk een soort van inleidend hoofdstukje over namen in het algemeen te houden. Je zou bijvoorbeeld het Oud-Belastingboek helemaal kunnen exciperen: er zijn zoveel panden, zoveel dragen een naam, zoveel gaan over leeuwen en beren, zoveel gaan over hoeden, over stads- of familiewapens.. enfin, noem maar op. Dat je het categoriseert en dat je verder bekijkt hoeveel dubbele namen erin voorkomen – de gekroonde driestaartige rode leeuw, ik verzin maar iets natuurlijk. Om daar een statistisch overzicht van te krijgen. Omdat je natuurlijk in 1600 zo'n mooie momentopname hebt. Dan kun je die bak helemaal invoeren in je boekje. Maar goed, dat is een wens.

Philip: ooit is de steen oranje genoemd. Gera: is dat technisch nog terug te vinden, wat het oorspronkelijk geweest moet zijn? Ik herinner me een verhaal uit Amsterdam waar iemand zei: je kunt mij niet gelukkiger maken dan wanneer ik een schilfertje goudverf vind in de haren van Maria.

Piet de Baar: dit is typisch iets wat je met Martijn Andela moet opnemen. Die heeft contacten met Olga v.d. Klooster, zegt die naam iets? Die heeft net een boekje geschreven over kleurgebruik in Leiden. Of ze nu nog bezig is weet ik niet. Om kleurtrapjes te maken. Om in oude hoekjes iets van de oorspronkelijke verf terug te vinden.

Philip: het zou dus goed kunnen dat te traceren is hoe dat huis geheten heeft rond 1600.

Piet de Baar: Het zou heel goed kunnen zijn dat het in 1600 Het Wapen van Antwerpen heette.

Philip: maar dan zijn we nog net zover van huis.

Piet: maar dan is het niet zo'n groot probleem meer. Dan kun je even in het bonboek kijken om te zien wie in 1652 eigenaar was. Als dat Jan Jansen, hoedenmaker, was, dan ja. Is het gewoon Pietje Puk, dan weet je niet wat die met hoeden had.

Philip: jij zou bereid zijn om dat verder uit te zoeken?

Piet: dat staat in mijn planning. Maar of ik natuurlijk in één keer antwoorden vind weet ik niet. Als ik zie in 1600: de Blauwe Hoed, ja, dan heb ik meteen mijn antwoord en kan ermee stoppen.

Philip, Gera: dan zijn er nog twee stenen in het depot waarvan het vermoeden bestaat dat die bij deze steen horen. De een is Anno, de andere 1652. De cartouches zijn niet helemaal hetzelfde.

Piet: Je kunt niet zeggen dat het twee druppels water zijn. Er is wel enige mate van verschil in. De foto van het oorspronkelijke pand is zo slecht dat je het daarop natuurlijk niet kunt zien. Maar dat ze een ander type cartouche hebben – ik zou daar niet zwaar aan tillen.

Gera: stel dat wij verder in gesprek gaan met de ABN AMRO en voorstellen de steen te restaureren, dan kun je zeggen: die twee andere stenen nemen we mee.

Piet: Ja, die kun je er rustig naast zetten. Kijk, in het depot doen ze nu niets. Je kunt zeggen: ze worden daar beter beschermd dan dat ze in weer en wind zitten. Maar als je ze in de verf zet en je zoekt een beschutte plek, dan goed. Anderzijds moet je daar ook weer mee oppassen, want dan kan het tegenwoordig met al het stof weer een stofnest gaan worden en is het heel snel zwart en moet je het weer schoonborstelen. Dan kan het soms maar beter weer wél in weer en wind zitten, want als het regent spoelt het weer schoon. Dus ja.

Gera: maar dat zijn technische restauratiedingen waar je deskundigen naar moet laten kijken. Iets anders. Nu zit die hoed aan de zijkant. Zou hij als hij oorspronkelijk aan de voorkant zat, niet daarheen verplaatst kunnen worden? Dat we met de ABN AMRO bespreken: alle drie terug aan de voorkant?

Piet: ja, hij zat aan de voorkant, dus daar zouden ze terug moeten komen. Je zou eerst met een projectvoorstel moeten komen, liefst met een prijskaartje eraan, en dán ga je naar ABN AMRO om te zeggen: het kost zoveel, wat denken jullie ervan?

Philip: het is ideaal, want je hebt een mooie locatie in de Breestraat, samenwerking met het bedrijfsleven, sponsoring kun je bekijken, het is een heel aardig eerste project – het is herstel én het is herplaatsing.

Piet de Baar: dan zou je lager op de gevel een steen kunnen in metselen met toelichting over de restauratie, sponsors et cetera. Kijk uit met een plaquette, want een malloot zet er een schroevendraaier achter en het is mis; zie de bordjes van de gedichten. Of zoiets als de ANWB-bordjes, die blijven ook redelijk goed.

Gera: het is in elk geval een interessant idee om bij herstel ook aan dit soort toelichting te denken. Daar zouden dan ook fondsen voor gevonden moeten worden.

Noot 2

Uit een mail van Piet de Baar aan Philip Everts en Gera Breebaart, 16 september 2012:

Zaterdag jl. heb ik gekeken naar het pand Breestraat 79 hoek Diefsteeg. In de doos met huisnamen c.a. vond ik slechts één verwijzing waar ik wat mee kon: De Gekroonde Hoed op de Breestraat. Het gaat om een vermelding in Getuigenisboek F fol. 84: Interrogatorie overgeleyt voor schepenen der stadt Leyden bij Claes Jansz. omme bij eede daerop te horen Eedewaert, in de Gecroonde Hoet an die Bredestraet binnen Leyden (op of rond 29-9-

1594). Dit zijn de vragen die de schepenen moesten stellen aan Eduard . . . , vermoedelijk een Engelsman, maar meer weet ik niet te verzinnen. De vragen zijn onbeantwoord gebleven en gaan over iets totaal anders. Er blijkt dus niet uit waar dat pand precies stond.

Het Oud-Belastingboek geeft voor dit hoekpand een naam die zó verschrikkelijk slecht leesbaar is, dat ik geen idee heb wat er staat: De Vergulde. . . de. Ik lees er dus beslist niet iets als blauwe, oranje, gekroonde, laat staan hoed. Mogelijk staat in de zgn. Concordantie van Wegener en Van Oerle de naam beter geschreven; dit ware nog na te kijken.

[heb ik inmiddels gedaan en zowaar: zij konden ruim zeventig jaar geleden nog ontcijferen: De Vergulde Schoe met een haaltje, dat normaliter voor een n staat, dus schoen. Met een collega heb ik lang in het origineel zitten te turen, en met veel pijn en moeite konden we het er wel uit halen, maar als de concordans ons niet geholpen had, waren we er nooit uitgekomen!

Mail van Piet de Baar aan Gera Breebaart op 28 november 2012

Het pand was oudtijds eigendom van Jacob Cornelisz. Bies, schoenmaker. Hij had heel wat kinderen; in ieder geval een Jan, Barbara, Judith en Lijsbeth, gehuwd met Gijbsbrecht Adriaensz.

Het voorste deel, dus aan de Breestraat, is verkocht in 1601 aan Evert Jansz., cramer (zijn zoon voert de naam Van Arentsberch).

Op 20-7-1635 werd het door een notaris namens Abraham Evertsz. van Arentsberch verkocht aan Adriaen Jansz. van Coeten (ook wel Cooten), backer. In 1641 werd vergunning verkregen om een put bij het huis in openbare grond te maken (Privilegeboek E fol. 179v.). Deze vergunning werd verleend aan H. van der Vecht. Dat is merkwaardig, want die werd pas op 28-4-1644 eigenaar. Maar misschien was hij tevoren al huurder. Harman van der Vecht kreeg in 1652 vergunning voor het maken van een bakoven van het stadsbestuur (Privilegeboek E fol. 275v.).

Op zaterdag kun je geen originele archiefbescheiden aanvragen, dus ik weet niet wat er precies in die twee akten staat. Opmerkelijk is dat de vergunning voor de (brood)bakoven verleend werd in 1652, het jaar waarin de gedenkstenen en de gevelsteen met de hoed ge- of herplaatst werden en denkkelijk het hele pand vernieuwd werd.

Herman liet twee dochters na, Cornelia en Maria. Maria van der Vecht was getrouwd met de kunstschilder Adriaen of Ary de Vois (de oudste zoon van de organist van de Pieterskerk Alewijn de Vois); zij overleed waarschijnlijk vrij jong. Zo traden in 1675 als voogden over de kinderen van Maria van der Vecht op Adriaen de Voys (die in of althans zeer dichtbij dit pand woonde; in totaal was Ary de Vois betrokken bij drie panden op de Breestraat tussen Rijnlandshuis en de Diefsteeg) en Pieter de Voys (de jongste zoon van Alewijn). Onder die kinderen zijn in ieder geval te rekenen Alewijn de Voys en Herman de Voys, maar die schijnen zonder nakomelingen overleden te zijn. Erfgenamen waren de kinderen van de broers en zussen van Ary, die het huis aan de Breestraat onverdeeld lieten tot 1729. Pas op 2 mei 1729 verkochten de vele erfgenamen De Voys het pand aan ene Eylardus Sjordama. Of het pand toen nog steeds bakkerij was, zou slechts een wat uitgebreider onderzoek aan het licht kunnen brengen.[ik ben daarmee begonnen, maar het wil niet echt vlotten]

Dit zijn een paar snelle conclusies, die zeker nog voor verfijning in aanmerking komen. Zo op het oog zie ik weinig aanknopingspunten. Zou Herman van der Vecht als ontwijfelbare katholiek wel zo prinsgezind zijn geweest? Zodra ik de gelegenheid heb, zal ik de akten in origineel gaan lezen.

Mail van Piet de Baar aan Gera Breebaart op 9 december 2012.

Uit nader onderzoek blijkt het volgende:

(Erfgenamen waren de kinderen van de broers en zussen van Ary): Catharina de Voys had uit haar huwelijk met Wybrant Havicksz. Steen een dochter Elisabeth (gehuwd met Dirck Backer) en een zoon Alewijn. Barbara had uit haar huwelijk met Francois Coopman een zoon. Cornelis de Voys was een broer van Barbara, en die had ook nog een broer Anthony (niet eerder vermeld; hij was bakker en liet mogelijk geen kinderen na). En er was ook nog Pieter. Kortom, even iets te ingewikkeld om dat allemaal te gaan ontraadselen. Ik kan noch het overlijden van Maria van der Vecht vinden (maar toen woonde het gezin mogelijk in Warmond, waar ook de akte van voogdij opgesteld zou kunnen zijn) noch dat van Ary zelf. Wel vind ik begrafenissen van kinderen van hen in Leiden in 1657 (twee stuks), 1658, 1661, 1665, 1666 en 1668. Onder die laatste drie waren wellicht genoemde Alewijn en Herman de Voys.

Ik begin steeds meer te vrezen dat dit een gigantisch genealogisch wespennest wordt. Het is dus wellicht verstandig de hele boel af te kappen en te zeggen dat Erfgenamen waren de kinderen van de broers en zussen van Ary, die het huis aan de Breestraat onverdeeld lieten tot 1729. Pas op 2 mei 1729 verkochten de vele erfgenamen De Voys (enz.). Het lijkt verstandig het hierbij te laten. Mocht ik nog meer vinden, dan hoor je het.

Noot 3

Uit een mail van Piet de Baar aan Gera Breebaart, 28 november 2012:

Invoeging in de tekst van Piet de Baar 2, over het lezen van de naam de Verguldede: [heb ik inmiddels gedaan en zowaar: zij konden ruim zeventig jaar geleden nog ontcijferen: De Vergulde Schoe met een haaltje, dat normaliter voor een n staat, dus schoen. Met een collega heb ik lang in het origineel zitten te turen, en met veel pijn en moeite konden we het er wel uit halen, maar als de concordans ons niet geholpen had, waren we er nooit uitgekomen!]

Noot 4

Uit een mail van Piet de Baar aan Gera Breebaart, 5 december 2012:

Ik ben vandaag naar het Archief geweest i.v.m. het Privilegeboek E (SA II inv.nr. 2). Op fol. 179v. staat een akte waarin Harmen (zijn handtekening is Hermen) van der Vecht als eigenaar (dat de akte pas véél later passeerde, kwam toen wel vaker voor) van seeckere huysinge staende aen de zuydwestzijde van de Bredestraet krachtens apostille dd. 18-7-1641 op een rekest verleend werd bij provisie, precario ende tot kennelick wederseggen om een put onder de straat te maken, mits betalende jaarlijks 3 stuivers. De akte is van 20-7-1641.

Idem fol. 275v.: Harmen van der Vecht als eygenaer van seeckere huysinge ... op de Bredestraet op den houck van de Dieffsteech had bij apostille dd. 9-3-1652 precario verkregen omme ten dienste van de voors. zijne huysinge onder de strate van de stoupe van zijne huysinge een bachoven te mogen doen maecken mits hem gedragende naer d'ordre van mr. Arent van 's-Gravensande, fabryck deser stede, op een recognitie van ses stuyvers sjaers. Als de stad anders wilde, had hij de oven tot vermaninge weer weg te nemen ende aenvollen (16-3-1652). Kortom, die oven (brandgevaarlijk) stak buiten de voorgevel onder zijn stoep. Of dat per definitie inhoudt dat dus de hele voorgevel vernieuwd moest worden, of dat, zeker op het adequate advies van de stadsarchitect, die oven toch wel onder een bestaande gevel geperst

kon worden, vermag ik niet te bevroeden. De gevel doet in ieder geval niet typisch als van Van 's-Gravesande aan.

Hoe dan ook, tot mijn grote frustratie werd beide keren niet de naam van het pand vermeld. Des te nijdiger word je als in de akte boven die van fol. 275v. een pand genoemd wordt De Witte Olyphant bij de Visbrug, dus wel voluit met naam. Nu was daar overigens een reden toe, maar afgunstig word je er wel van. Het zij zo. We gaan rustig door, maar het kost allemaal wel veel werk en tijd.

Noot 5

Uit een mail van Piet de Baar aan Gera Breebaart, 26 januari 2013:

In wat voor zaken Evert Jansz. zijn cramerij bedreef, dus of daar ook hoeden onder waren, is voor mij nog steeds niet mogen gelukken te achterhalen. Wel vond ik iets anders. Waar hij in 1606 nog cramer genoemd wordt, heet hij later ineens bakker. En dat blijkt nog te kloppen ook. In SA II inv. nr. 2536 fol. 70 (een register met daarin o.m. de merken van bakkers) staat: Evert Jansz., in den Gecroonden hoet op de Breedestraet op den hoeck van de Dieffsteech, heeft eedt gedaen aen Claes Adriaensz., eerste en presiderende Burgemeester, den 24en April 1614. Zijn merk bestaat uit een vrij fors rond cirkelvormig stempel (het moest in alle broden gestempeld worden, zodat leveranciers van misbaksels getraceerd konden worden) met daarin De letter E en een kruis, met naar links boven een streep zodat bijna een letter V ontstaat, de streep naar rechts met een verticale doorstreep (zodat een plus-teken ontstaat) en van de punt van de streep naar links een verbindingsstreep naar de punt beneden. Je moet het zien om het goed te snappen. Op 21-1-1617 wordt hij weer bakker genoemd, dan 51 jaar oud. Mogelijk is hij de Evert Jansz. cramer die op 30 juli 1595 28 jaar oud heet te zijn en betrokken was bij de koop en betaling van ossen op de markt van Delft vier jaar eerder als toen in dienst zijnde van Pieter Quirijnsz. blijkbaar een beestenkoopman uit Leiden, 12 jaar ouder dan Evert. Vermoedelijk is hij (Evert, GB) degene die (meteen na aankoop van het pand) de naam De schoen veranderd heeft in De Gecroonde Hoet.

Noot 6:

Notitie op grond van archiefonderzoek: bij een N.H. ondertrouw op 29-3-1604 (deel E fol. 108v.) van Jacob Jorysz., kuiper, uit Delft en Beatris Cornelisdr., draafde namens hen op Evert Jansz. in de gecroonde hoet.